

Курганська О.С.,
Клименко О.В.

канд. фіз.-мат. наук., доцент

Національний технічний університет України «КПІ»

СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ, ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

THE CURRENT STATE, PROSPECTS, PROBLEMS AND REFORMATION DIRECTION OF UKRAINIAN FISHING INDUSTRY

Проведена оцінка поточного стану рибної галузі України та проаналізовані основні проблеми, тенденції та перспективи її розвитку. Досліджено ряд напрямків реформування в галузі.

Проведена оценка текущего состояния рыбной отрасли Украины и анализ основных проблем, тенденций и перспектив ее развития. Изучен ряд направлений реформирования в отрасли.

From the ancient times Ukraine was characterized by favorable geographical descriptions and huge potential for agricultural development. This economic sector's production forms 18-20 % of Ukraine's national income. But nowadays Ukraine's agriculture does not develop at full capacity. And this situation is caused by various factors. The one of the most critical sphere in agricultural complex is fishing industry. There was a huge potential of these industry unless privatization has began. But nevertheless it still has some opportunities for recover. Article is devoted research of fishing industry, its potential, problems. Some attention was paid to some specific problems and factors which influence on this industry. Also the competitive ability of fishing industry products, conditions and features of production activity were studied. Estimated the current state of Ukrainian fishing industry and analyzed the main problems, trends and prospects of its development. Different reformation direction of the sector were researched. Based on the analysis examines the economic prerequisites for the development of fisheries of Ukraine, identified priority areas for its development.

Ключові слова: аграрний сектор, рибне господарство, багатогалузевий комплекс, потенціал, економічна політика, фінансове становище, продовольча безпека, конкуренція, ринок рибної продукції.

Вступ. Рибне господарство можна назвати четвертою за своєю значущістю серед галузей аграрного сектору України після землеробства, тваринництва та лісового господарства. Зараз рибне господарство наблизилося до критичної точки. У 2009 р. об'єм вилову рибу було зафіксовано у розмірі 134,579 тис. т, що склало приблизно 1% від сукупного вилову країн СНД [1]. До того на українському ринку 75% рибної продукції представлено імпортом, а лише 25% – вітчизняною продукцією. Основними постачальниками є Норвегія, Ісландія і В'єтнам. Судячи з прогнозів аналітиків, Україна буде залишатися імпортозалежною країною ще мінімум

декілька років. В 2010-2011 рр. буде зберігатися тенденція до збільшення імпорتنих поставок, у тому числі з Росії.

В умовах постійного зростання цін на світовому ринку та у зв'язку з скороченням квот на вилов риби у Світовому океані назріває важливе питання щодо оптимізації процесів зі створення сучасної функціонуючої вітчизняної аквакультури.

Площа водного дзеркала на території України складає більше 400 тис. га лиманів, озер та окремих водойм та приблизно 700 тис. га водосховищ, продуктивність яких (щодо рибного господарства) може бути підвищена за рахунок інтенсифікації. Експерти Української аграрної конфедерації (УАК) вважають, що збільшення об'ємів вирощування риби у 1,5-2 рази – це реальна можливість вітчизняної аквакультури. Цьому сприяє ряд позитивних моментів у розвитку ринку рибної продукції:

- харчова та біологічна цінність рибної продукції в значній мірі перевищує цінність м'яса, але її вартість на ринку – нижча;
- з причини нестачі оборотних засобів рибних господарств, внутрішні водойми заповнюються мальком лише на 20-25%. Відповідно існує потенційна можливість збільшення об'єму вилову у 4-5 разів;
- зараз існує стійкий інтерес до приватизації рибних господарств;
- ємкість рибного ринку України складає \$1-1,5 млрд., з яких 25% припадає на вітчизняного виробника.

Відповідно рибна галузь України має величезний потенціал, оскільки на даний момент за рахунок власного виборозведення та вилову Україна здатна задовольнити потреби вітчизняних споживачів лише на 200-300 тис. т щорічно. Водночас сумарна потреба українців у рибній продукції та морепродуктах складає приблизно 1млн. т [2].

Рибногосподарський фонд внутрішніх водойм України дуже великий і використання цього фонду здійснюється в основному за рахунок ставкових господарств. В даний час ставкове господарство України (основа виробництва аквакультури в країні) знаходиться у вкрай тяжкому стані. Висока вартість комбікормів, а також енергетичних та інших ресурсів суттєво впливають на вартість продукції рибництва і ускладнюють її реалізацію населенню. Значні ціни на комбікорми та низький прибуток від реалізації населенню рибної продукції, що виготовляється, призвело до практично повного припинення годування риби в ставкових господарствах та вживання інших засобів інтенсифікації, необхідних для товарного вирощування продукції.

Значна частина ставкового фонду Укррибгоспу з економічних причин не використовується та потребує реконструкції та капітального ремонту. Судячи з прогнозів спеціалістів, тільки за рахунок інтенсивного використання ресурсів прісних водойм в Україні в найближчий час можна отримати більше 230 тис. т риби, в тому числі за рахунок використання ставків 137 тис. т,

водосховищ 54, озер (лише при частковому їх використанні) – 40, лиманів дніпровських водосховищ – 7 тис. т. Зрозуміло що це можливо здійснити лише при відповідній державній підтримці рибгоспів (надання кредитів, пільгове оподаткування і т.д.), так як необхідні вагомні капіталовкладення на технічне переозброєння існуючих та створення нових рибгоспів з високою продуктивністю. До того ж для розвитку пасовищного рибництва необхідна чітка розробка правових основ, що визначають правила використання водойм та режим роботи підприємств рибної галузі. Відсутність таких чітко розроблених правил, а також недостатній розвиток відтворювальної бази гідробіонтів не дозволяє розвивати пасовищне рибництво в Україні.

Дуже великі перспективи в Україні існують у розвитку індустріального рибництва в прісних водоймах. Особливо за рахунок використання теплих вод, що скидають енергетичні промислові підприємства (ТЕЦ, ГРЕС), можна отримувати цінну продукцію впродовж усього року та при цьому неподалік від густонаселених центрів, що дуже важливо для швидкого постачання продукції населенню. Також окрім прісної аквакультури, Україна має великі резерви для отримання високоцінної продукції за рахунок марикультури [3].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження основних проблем розвитку галузі рибного господарства в Україні та визначення напрямків реформування в цій галузі.

Методологія. В основі дослідження покладені загальнонаукові методи пізнання: аналіз, синтез, системність, діалектика.

Результати дослідження. Окрім позитивних моментів рибному господарству властиво багато проблем різного характеру.

Рибне господарство країни є багатогалузевим комплексом, та інтегровано як в економіку України так і в світове рибне господарство. Тобто успіхи, навіть незначні, в галузі цілком залежать від політичної та економічної ситуації, що складається в країні та за кордоном. Тобто по суті вони формують зовнішній фон, який на даний момент можна ідентифікувати як далеко не сприятливий. Жодна з основних зовнішніх проблем сьогодення, що визначає реальність та ймовірність розвитку галузі та реалізації стратегічних цілей її розвитку, так і не вирішена. Зокрема дуже жорсткою залишається податкова, кредитна та митна політика; ціни на сировину, матеріали та особливо на енергоносії далеко не відповідають реальним затратам і є завищеними.

Кризові явища в рибній галузі на сьогодні є наслідком непоступової економічної політики держави. З 52 основних державних цільових програм України, що зараз діють, до рибної галузі відносяться лише дві. Кількість інвестицій в основний капітал в рибну галузь залишається вкрай низька – на рівні 37.3 млн. грн. 2009 р., що на 31,9% нижче рівня 2008 р.

Об'єми та структура споживання населення знаходяться у прямій залежності, перш за все, від рівня доходу сімей.

Праця в рибній галузі в сучасних умовах не вважається престижною, про що свідчать дані щодо скорочення об'ємів виробництва, погіршення асортименту продукції та підтверджує рівень середньомісячної заробітної плати, яка в січні-лютому 2010 р. в 2 рази нижче аналогічного показника в промисловості.

Нестійке фінансове становище рибно-господарських підприємств погіршується слабким менеджментом на ринках рибної продукції. Упродовж декількох років в складі роздрібних цін зберігається висока частка торгівельної націнки, що відображує пасивність цінової політики, що проводить підприємство-виробник та зростання конкурентної сили посередників.

При збереженні сучасних темпів росту витрат на виробництво рибної продукції у перспективі буде відбуватися підвищення оптових та роздрібних цін на внутрішньому ринку рибної продукції. Через вимоги розвитку внутрішнього ринку та необхідності покращення харчування населення з однієї сторони, та збереження зростання цін на рибну продукцію на внутрішньому українському ринку – з іншої, все це буде сприяти зростанню економічного інтересу рибної промисловості до збільшення постачання усередині країни. Виявлені негативні наслідки розвитку ринку рибної продукції в Україні можуть бути змінені у позитивний бік лише при активізації державного впливу, що буде передбачати кардинальну зміну регулюючої та контролюючої ролі держави щодо розвитку рибного господарства та ринку рибної продукції.

Тому до основних цілей державного регулювання торгівлі рибними товарами в наступні роки необхідно віднести:

- забезпечення економічної та продовольчої безпеки країни;
- забезпечення умов швидкого просування вітчизняних рибних товарів на продовольчих ринках;
- захист внутрішнього ринку України від недобросовісної конкуренції;
- розробка законодавчої бази рибного господарства України, що реалізує більш нову та ефективну зовнішньоторгову політику.

Також пріоритетним напрямком розвитку вітчизняної економіки є стабілізація та зростання конкурентоспроможності виробництва. На даному етапі потенційні інвестори через обмеженість вільних коштів орієнтовані на співпрацю лише з економічно сильними підприємствами. З цієї причини підприємства АПК, до яких відносяться також і підприємства рибної галузі, вимушені самотійно шукати можливість в умовах зовнішньої середи, що склалися, для розвитку та зміцнення своєї позиції на ринку. Це обумовлює

актуальність вивчення проблеми державного впливу на підвищення конкурентоспроможності в умовах кризи галузі.

Конкурентоспроможність є засобом конкуренції та проявляється у суперництві об'єктів для досягнення певних цілей. Посилення конкурентної боротьби на світовому ринку та просування на перший план проблеми конкурентоспроможності прямо та побічно зв'язані зі змінами у виробництві на сучасному етапі науково-технічного прогресу. Проблема підвищення конкурентоспроможності самих господарюючих суб'єктів і створених ними об'єктів актуальна як для національної економіки в цілому так і для підприємств окремо і в цілому в галузі. Саме забезпечення конкурентоспроможності лежить в основі розробки стратегії розвитку країни, регіону, галузі, фірми.

В умовах загостреної глобальної конкурентної боротьби у світовій торгівлі та в цілях підвищення ефективності діяльності рибного господарства України необхідно здійснення зовнішньоторгового моніторингу, проведення системних комплексних наукових досліджень щодо оцінки внутрішнього та зовнішнього ринків рибних товарів, вивченню та використанню позитивного закордонного досвіду галузевих підприємств.

Стратегічною метою розвитку вітчизняного рибного господарства є досягнення його стійкого та конкурентоспроможного функціонування в умовах глобальної економіки, яке забезпечуватиме задоволення внутрішнього попиту на рибні товари в основному вітчизняного виробництва, продовольчу незалежність країни та стабільний соціально-економічний розвиток. Розрізненість дій великої кількості виробників створює слабо-ефективну конкурентну середу і призводить до завищення роздрібних цін на рибну продукцію на внутрішньому ринку, що одночасно дозволяє закордонним контрагентам на зовнішніх ринках встановлювати дискримінаційні умови угод, що не відповідають інтересам як вітчизняних підприємців так і для країни в цілому.

Також існують декілька напрямів реформування рибного господарства України зокрема в області переробки риби і т.д. Для збільшення об'ємів переробки риби та інших живих ресурсів передбачається:

- технічне переоснащення з встановленням ресурсно- та енергозберігаючого обладнання;
- впровадження сучасних технологій з метою освоєння виробництва нових видів рибної продукції;
- розширення асортименту, підвищення конкурентоспроможності та якості продукції з риби ;
- пошук висококваліфікованих кадрів.

Висновки. Наукова новизна отриманих результатів полягає у визначенні комплексу проблем, властивих галузі, що є досить специфічною (в основному

через тісний зв'язок з біологічними ресурсами) та рідко досліджуваною, а також у винесенні конкретних пропозицій щодо покращення становища галузі.

В статті показано, що аналізуючи проблеми галузі, можна внести рекомендації щодо створення правових, організаційно-економічних, інноваційних та технологічних передумов з метою ефективного поєднання досягнень науки та виробництва на основі методів і форм, які притаманні сучасній економіці. В результаті застосування енергозберігаючих і економічно вигідних технологій рибне господарство із збиткового може стати однією із провідних галузей аграрного сектору. Для цього важливо виокремити та сформулювати комплекс проблем, що властиві галузі рибного господарства.

Теоретичне та практичне значення дослідницької роботи полягає в діагностиці сучасного стану галузі, виявленні основних проблем рибного господарства України, дослідженні тенденцій та перспектив розвитку, а також формуванні пріоритетних напрямків реформування.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на удосконалення методики фінансового аналізу підприємств рибної галузі.

Література

1. Губанов Е.П. Перспективы освоения биоресурсов Мирового океана для украинского рыболовства /Е.П. Губанов, Н.А. Иванин, И.Г.Тимохин // Рибне господарство України. – 2010. - № 7. – с. 22-25
2. Гринжевский Н. В. Приоритетное направления пресноводной аквакультуры в Украине / Н. В. Гринжевский // Пресноводная аквакультура в центральной и восточной Европе: достижения и перспективы работы: науч. конф., 18–21 сентября, г. Киев, 2000 г. / под ред. Н. В. Гринжевского –К.: Ин-т рыбного хозяйства УААН, 2000. – С. 3–9.
3. Ульянченко О.В. Особенности национальной концепции использования та відтворення агроресурсів / О.В. Ульянченко // Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази агропромислового комплексу в Україні. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 650 с.
4. Андрищенко А.І. Методи підвищення природної рибопродуктивності ставів / А.І. Андрищенко, Р.А. Балтаджи, Н.І. Вовк – К. : Інститут рибного господарства УААН, 1998. – 114 с.
5. Сташишен М.С.Фінансові проблеми рибного господарства України / М.С. Сташишен // Фінанси України. – 2006. - № 7. – с.68-74.
- 6.Вдовенко Н.М. Сучасний стан та напрями розвитку рибного господарства в Україні / Н.М. Вдовенко // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 15–20.